

Házsongárdi mécsesek

– felsőpulyai találkozás Dávid Gyula irodalomtörténéssel –

– *Nagy tetszést aratott az 1956 Romániában című előadása a Kufstein IX. konferencián...*

– A rendhagyó téma lehetett a siker oka. A tanácskozáson minden más előadás a nyugatra került '56-os magyarok sorsáról szólt, arról, hogy hogyan illeszkedtek be, hogyan tartották fenn magyarságukat és a politikai emigráció eszmei folytonosságát. Én az 1956-os és azutáni romániai megtorlásokról beszéltem, amelyeknek mélyén minden bizonnyal a magyar–magyar szolidaritás példáit látta a hallgatóság.

– *Az ötvenedik évforduló kapcsán most rengeteget beszélnek az '56-os forradalomról Magyarországon és Közép-Európában is. Ön hogyan éli meg az évfordulót?*

– Felemásan. Azon nem csodálkoztam, hogy 1989-ig nem lehetett beszélni a témáról, de az igencsak elszomorít, hogy a rendszerváltás után sem épült be a magyar közgondolkodásba a forradalom hősi öröksége. Ennek persze sokféle magyarázata lehet. A forradalomban különböző világnézetű emberek kerültek azonos oldalra, akik azután, évtizedek múlva sokfelé húzták szét a történeteket, amelyek mást jelentenek az egyiknek, s mást a másiknak. Ahogy az is igaz, hogy sokakban még a mai napig félelem van.

Olykor az az érzésem, mintha csak nekünk volna fontos a forradalom emlékezete, akik átértük és végigcsináltuk.

– *Ön félelem nélkül gondol vissza '56-ra, a bebörtönzésére?*

– Teljes mértékben. A kihallgatások első hete alatt fölmeri az ember, hogy mi ez az egész, és mi következik utána. Én is rájöttem, hogy akármit mondok, megmáshíthatatlan az ellenem fölhozott vád: a házsongárdi temetői „tüntetés” megszervezése. Pedig mindössze az ötletadó voltam, még október 23-a előtt. Azután kitört a forradalom, és egyértelmű volt, hogy november 1-jén újra kimegyünk a temetőbe, s ott már nemcsak Dsida Jenőre, Szentiványi Mihályra vagy Brassai Sámuelre

emlékezünk, hanem a forradalom elesett hőseire is. Ezt minősítette tüntetésnek a Securitate. A másik vád az volt, hogy az egyetemen '56 napjaiban csoportban hallgattuk a rádiót, kommentáltuk a hallottakat, a véleményünk pedig – hogy finoman fogalmazzak – nem egyezett az állam hivatalos véleményével. A kihallgatások során hamar rájöttem, hogy akármit mondhatok, úgyszólván megpatkolnak. Ettől valahogy megszűnt bennem a félelem, minden kérdésre válaszoltam, csak arra vigyáztam, hogy másokat ne keverjek bajba. Úgy gondoltam, ha a magyar forradalomban százak haltak meg, hogy jönnék én ahhoz, hogy megtagadjam annak szellemét. Legalább ennyit vállalni kell. A kihallgatók sorra vették az eseményeket, kérdeztek a Nagy Imre-beszédről, Mindszentyről, a semlegességről, a szovjet csapatokról, én pedig mindenre a hitem és meggyőződésem szerint válaszoltam. Megspóroltam nekik egy besúgót. Ehhez képest egész keveset kaptam. Hét évig voltam börtönben.

– *A kor zűrzavarában a vallomása akár az életébe is kerülhetett volna. Az elveihez való ragaszkodása mellett mi adott még reményt?*

– Az igazat megvallva, az én személyes tévedésem. 1956 tavaszán, nyarán, tehát még a forradalom előtt érezkelhető volt a légkör egyfajta demokratizálódása, liberalizálódása. Ebből következően biztos voltam abban,

hogy a sztálinista irányhoz, az erőszakhoz és a megtorlásokhoz való visszatérés csak átmeneti lehet. Hosszú távon igazam volt, de akkor, ideiglenesen, tévedtem.

– *A fogva tartása alatt nem próbáltak önből új információkat kicsikarni?*

– A családi helyzetem akkor elég rossz volt, napokkal a letartóztatásom előtt derült ki várandós feleségemről, hogy valami probléma van vele. Ebben a helyzetben, az ítélet kihirdetése után hivatott a vizsgálat vezetője, és azt ígérte, hogy kapcsolatban lehetek a családommal, jobb ellátást kapok a börtönben, és talán hamarabb is szabadulok. Magyarul, megpróbált puhítani, hogy beszervezzen. Az én gondolataimban viszont az motoszkált, hogy ez a szocialista világ már kijelentette: soha többet erőszakot és törvényteleniséget. Ez egyszer csak be fog következni... Amikor a kihallgatótiszt azt mondta, ne búsuljak, nem fogom leülni a hét évet, én azt feleltem, hogy tudom. Na, mintha a darázs csípte volna meg, akkorát ugrott, és azt mondta: „Mi az, várod az amerikaiakat?” „Hamarabb fognak engem maguk kiengedni” – válaszoltam erre én. Egyszer-kétszer próbálkoztak még a beszerzésemmel, de aztán rájöttek, hogy én alkatilag is alkalmatlan vagyok a feladatra. Aztán visszakérültem a cellába.

– *Végül korábban szabadult?*

– Nem. Leültem a hét évet. Illetve néhány nappal szabadultam hamarabb, a szökőévek miatt. Otthon aztán megtaláltam a családomat és a hétéves fiamat. A szabadulás utáni időszakot mások jobban megszenvedték, mert nagyon sok tragédia (válás, haláleset) történt, amíg távol voltak az otthonuktól. Nekem szerencsém volt.

– *A magyar–román viszony napról napra változik. Hogyan befolyásolja a forradalom évfordulója ezt a kapcsolatot?*

– Édesapámról maradt rám egy régi, háromszéki történet. A falut magyarok, románok vegyesen lakták. Egy lakodalom alkalmával odafordul a magyar atyafi a románhoz, és azt mondja: – „Tudd meg, köztünk soha semmi baj nem lenne, ha ez a két pap nem volna!”

Mármint a magyar és a román pap. Ezzel azt akarom érzékeltetni, milyen nagy az értelmiség felelőssége a két nép viszonyában. Az 1953-tól egyre erősödő román államnacionalizmus hatására még '90 után is vannak olyan értelmiségiek, akik gondoskodnak a gyújtóanyag-ról a nemzetiségek között. Sajnos az oktatási rendszer sem a másik ember elfogadására, megbecsülésére nevel.

Erdély ügye igen érzékeny kérdés. A két háború között a román társadalom széles rétegeiben talán föl sem merült, hogy ezt a területet el is lehet veszíteni. De a bécsi döntések, majd a Felvidék, Kárpátalja, Erdély és

a Délvidék visszacsatolása rendkívüli mértékben elbizonytalanította őket. Azóta azzal, hogy Erdélyt elveszik, pillanatok alatt bárkit meg lehet vadítani.

Ha benne leszünk az Európai Uniónak nevezett közös fazékban – amelyben együtt fogunk megfőni –, akkor rájönnek majd arra, hogy nincs már jelentősége a határrevíziónak. A magyar '56-ra az Európai Unió a válasz.

Ami aggaszt, az a szélsőséges nacionalizmus erősödése. Pedig az egyszerű emberek nagyon jól megvannak egymással, hiszen ott lent nincs mit osztani, és nem is osztanak.

– *Közeledik október 23-a. Hol ünnepel, s hol gyűjt gyertyát novemberben?*

– Rengeteg rendezvényre vagyok hivatalos. Meg aztán a házsongárdi temetőbe is ki szoktam menni. Az egykori társaim közül alig élnek már, Szilágyi Domokos elment, Nagy Kálmán *Kalevala*-fordító 1970-ben öngyilkos lett. Lászlóffy Csaba, illetve Kányádi Sándor és felesége él még, Szilágyi Júlia irodalomkritikus már nagyon gyenge. A temetőbe már csak magam megyek, a házsongárdi „szervezkedés” a múlté. ■